

The image shows two men in high-visibility work clothes (yellow and blue) and a yellow hard hat, standing on a construction site. They are looking at a document held by the man on the right. In the background, there is a brick building with windows and a small excavator. The Liander logo is in the top right corner.

Liander

29 juni 2018

Liander N.V. Jaarbericht 2017

Inhoudsopgave

1 Inleiding	3
2 Kerncijfers	4
3 Jaarcijfers	5
Geconsolideerde winst-en-verliesrekening	5
Overzicht totaalresultaat	5
Geconsolideerde balans	6
Geconsolideerd kasstroomoverzicht	7
Mutatieoverzicht van het geconsolideerd eigen vermogen	8
Toelichting op de geconsolideerde jaarcijfers	9
Overige toelichtingen	19
Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	21
4 Enkelvoudige jaarrekening	24
Jaarrekening ex artikel 2:403 lid 1a BW	24
Balans (voor winstbestemming)	24
Winst-en-verliesrekening	24
Winstbestemming 2017	24
5 WNT	25
Publicatie op grond van de WNT	25
Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	28
6 Besluit financieel beheer netbeheerder	29
7 Gesegmenteerde informatie	30
Segmentatie geconsolideerde winst-en-verliesrekening	30
8 Overeenkomsten met verwante bedrijven	32
9 Verklaring Naleving Gedragscode voor Netbeheerders	33
10 Investingen en betrouwbaarheid netten	34

1 Inleiding

Netbeheerder Liander N.V. (Liander) maakt onderdeel uit van de netwerkgroep met aan het hoofd Alliander N.V. (Alliander). De taken van Liander vloeien voort uit de Elektriciteitswet 1998 en de Gaswet en hebben een gereguleerd karakter. Tot deze taken behoren:

- het aanleggen, onderhouden, uitbreiden en vernieuwen van elektriciteits- en gasnetten inclusief het
- realiseren van aansluitingen;
- het distribueren van elektriciteit en gas over deze netten;
- het waarborgen van de veiligheid en betrouwbaarheid van de netten;
- het faciliteren van de energiemarkt.

Liander beheert de energienetwerken in de provincie Gelderland en in delen van de provincies Noord-Holland, Utrecht, Flevoland, Friesland en Zuid-Holland. Liander distribueert elektriciteit en gas naar circa 3,1 miljoen, respectievelijk circa 2,5 miljoen huishoudens, bedrijven en instellingen.

De aandelen van Liander zijn in handen van Alliander. De grootste aandeelhouders van Alliander zijn de provincies Gelderland, Friesland en Noord-Holland en de gemeente Amsterdam. Daarnaast zijn de provincie Flevoland en diverse gemeenten in de provincies Flevoland, Gelderland, Noord-Holland en Zuid-Holland aandeelhouder van Alliander.

De hierna volgende jaarcijfers van Liander zijn opgesteld op grond van de met ingang van 1 juli 2011 gewijzigde artikelen 43 Elektriciteitswet 1998 en 32 Gaswet die de netbeheerder verplichten een afzonderlijke boekhouding te voeren voor de door hem beheerde netten en daarvan jaarlijks op geschikte wijze een verslag te publiceren. Met dit jaarbericht geeft Liander uitvoering aan deze verplichting.

De jaarcijfers van Liander zijn opgesteld met inachtneming van de grondslagen voor waardering en resultaatbepaling die zijn gehanteerd bij het opstellen van de jaarrekening 2017 van Alliander. De jaarrekening van Alliander is te vinden op www.alliander.com. De jaarcijfers van Liander betreffen geen volledige jaarrekening. Om een beeld te krijgen van de financiële positie van Liander dient tevens de jaarrekening van Alliander te worden gezien.

De jaarcijfers van Liander over 2017 zijn opgenomen in de geconsolideerde jaarrekening 2017 van Alliander. Betreffende de geconsolideerde jaarrekening van Alliander is op 16 februari 2018 door Deloitte een goedkeurende controleverklaring afgegeven. Op basis van de concernvrijstelling is Liander onder meer vrijgesteld van de verplichting tot het zelfstandig publiceren van een volledige jaarrekening. In verband hiermee zijn een aansprakelijkheidsverklaring en instemmingsverklaring als bedoeld in artikel 2:403 BW bij de Kamer van Koophandel gedeponereerd.

Daarnaast is met ingang van 1 januari 2013 de Wet Normering bezoldiging Topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) van toepassing op Liander. De toelichtingsvereisten over 2017 ingevolge de WNT zijn in dit jaarbericht op pagina 25 tot en met pagina 27 vermeld.

2 Kerncijfers

€ miljoen tenzij anders vermeld	2017		2016	
Netto-omzet	1.558		1.459	
Overige baten	128		127	
Bedrijfskosten	1.310		1.296	
Bedrijfsresultaat	376		289	
Resultaat na belastingen	218		132	
Investerings in materiële vaste activa	565		551	
Kasstroom uit operationele activiteiten	464		432	
Totaal activa	7.143		6.984	
Totaal eigen vermogen	2.478		1.769	
Nettoschuldpositie ¹	2.563		2.576	
Klanten				
Klanttevredenheid consumentenmarkt (in procenten) ²	47		51	
Klanttevredenheid zakelijke markt (in procenten) ²	39		36	
Uitvalduur elektriciteit (in minuten) ³	20,9		23,3	
Medewerkers				
Aantal medewerkers, inclusief ingehuurd (in fte)	3.573		3.509	
Omvang netwerk (in km)				
Elektriciteit				
- Hoogspanning (110/150 kV)	410		414	
- Tussenspanning (50 kV)	1.768		1.774	
- Middenspanning (3/10/20 kV)	39.106		38.951	
- Laagspanning (0,23 kV)	49.140		48.897	
Totaal	90.424		90.036	
Gas				
- Hoge druk (> 0,2 bar)	7.233		7.233	
- Lage druk (≤ 0,2 bar)	34.421		34.290	
Totaal	41.654		41.523	
Aantal actieve aansluitingen (in duizenden)				
	Nieuw	Totaal	Nieuw	Totaal
Elektriciteit				
- Kleinverbruik	35	3.092	36	3.065
- Grootverbruik	1	32	1	31
- Openbare verlichting	8	772	6	774
Gas				
- Kleinverbruik	19	2.502	19	2.490
- Grootverbruik	-	12	-	12
Getransporteerde volumes				
Elektriciteit (GWh)	29.959		29.990	
Gas (miljoen m ³)	6.228		6.367	

1. De nettoschuldpositie wordt gevormd door de rentedragende schulden verminderd met de liquide middelen en beleggingen die vrij ter beschikking staan.
2. Vanaf 2017 rapporteert Liander over de klanttevredenheid met behulp van de Net Effort Score (NES). Voor vergelijkingsdoeleinden zijn ook de scores van 2016 volgens deze definitie weergegeven. Het 2016 cijfer valt buiten de scope van de assurance opdracht van de externe accountant.
3. De uitvalduur geeft in minuten weer de gemiddelde duur dat de klanten in het Liander-gebied in een periode van een jaar geen elektriciteit hebben.

3 Jaarcijfers

Geconsolideerde winst-en-verliesrekening

€ miljoen	2017	2016
Netto-omzet	1.558	1.459
Overige baten	128	127
Totaal bedrijfsopbrengsten	1.686	1.586
Bedrijfskosten		
Kosten van inkoop en uitbesteed werk	444	432
Personeelskosten	238	231
Overige bedrijfskosten	472	465
Totaal kosten van inkoop, uitbesteed werk en operationele kosten	1.154	1.128
Afschrijvingen en bijzondere waardeverminderingen vaste activa	317	308
Af: Werk uitgevoerd door de groep en gekapitaliseerd als materiële vaste activa in uitvoering	-161	-140
Totaal bedrijfskosten	1.310	1.296
Bedrijfsresultaat	376	289
Financiële baten en lasten	-87	-115
Resultaat na belastingen deelnemingen en joint ventures	1	2
Resultaat vóór belastingen	290	176
Belastingen	72	44
Resultaat na belastingen	218	132

Overzicht totaalresultaat

€ miljoen	2017	2016
Resultaat na belastingen	218	132
Overige elementen totaalresultaat		
Herwaardering voor verkoop beschikbare financiële activa	-9	-7
Totaalresultaat	209	125

Geconsolideerde balans

€ miljoen	31-12-2017	31-12-2016
Activa		
Vaste activa		
Materiële vaste activa	6.238	6.078
Immateriële vaste activa	218	221
Investerings in deelnemingen en joint ventures	2	3
Voor verkoop beschikbare financiële activa	193	224
Overige financiële activa	19	19
Latente belastingvorderingen	193	202
	6.864	6.747
Vlottende activa		
Voorraden	60	47
Handels- en overige vorderingen	218	185
Liquide middelen	-	5
	278	237
Totaal activa	7.143	6.984
Eigen vermogen en verplichtingen		
Eigen vermogen		
Aandelenkapitaal	18	18
Agioreserve	1.922	1.422
Herwaarderingsreserve	38	47
Overige reserves	282	150
Resultaat boekjaar	218	132
Totaal eigen vermogen	2.478	1.769
Verplichtingen		
Langlopende verplichtingen		
Lening groepsmaatschappijen	2.566	2.566
Verplichtingen uit hoofde van financiële leases	148	168
Vooruitontvangen opbrengsten	1.599	1.575
Voorzieningen en overige langlopende verplichtingen	5	4
	4.318	4.313
Kortlopende verplichtingen		
Handelsschulden en overige te betalen posten	82	70
Belastingverplichtingen	1	-
Rekening-courant groepsmaatschappijen	61	637
Overlopende passiva	203	195
	347	902
Totaal verplichtingen	4.665	5.215
Totaal eigen vermogen en verplichtingen	7.143	6.984

Geconsolideerd kasstroomoverzicht

€ miljoen	2017	2016
Kasstroom uit operationele activiteiten		
Resultaat na belastingen	218	132
Aanpassingen voor:		
- financiële baten en lasten	87	115
- belastingen	72	44
- resultaat na belastingen deelnemingen en joint ventures	-1	-2
- afschrijvingen, amortisaties en bijzondere waardeverminderingen	251	243
Veranderingen in werkkapitaal:		
- voorraden	-13	-3
- handels- en overige vorderingen	-33	8
- handelsschulden en overlopende passiva	20	44
Totaal veranderingen in werkkapitaal	-26	49
Mutatie belastinglatenties, voorzieningen, derivaten en overig	6	-6
Kasstroom uit bedrijfsoperaties	607	575
Betaalde en ontvangen rente	-87	-115
Betaalde (ontvangen) winstbelasting	-56	-28
Totaal	-143	-143
Kasstroom uit operationele activiteiten	464	432
Kasstroom uit investeringsactiviteiten		
Investerings in materiële vaste activa	-565	-551
Bijdrage investeringen van derden	92	93
Aankoop netten Friesland/Noordoostpolder	-	-335
Verkoop trafo's en grootverbruikmeters aan Kenter	80	19
Kasstroom uit investeringsactiviteiten	-393	-774
Kasstroom uit financieringsactiviteiten		
Agioستorting	500	-
Betaald dividend	-	-215
Kasstroom uit financieringsactiviteiten	500	-215
Nettokasstroom	571	-557
Rekening-courant en liquide middelen per 1 januari	-632	-75
Nettokasstroom	571	-557
Rekening-courant en liquide middelen per 31 december	-61	-632

Het betalingsverkeer van Liander loopt, net als bij de meeste andere groepsmaatschappijen van Alliander, via de rekening-courant positie van Alliander. In dit kader bestaat tussen Alliander en Liander een rekening-courant kredietfaciliteitovereenkomst. De rekening-courant is opeisbaar en heeft voor Liander het karakter van kasequivalenten. Ten behoeve van het opstellen van het kasstroomoverzicht is deze positie derhalve onderdeel van de totale liquide middelen positie. Via deze rekening-courant worden nagenoeg alle ontvangsten en uitgaven verrekend.

Mutatieoverzicht van het geconsolideerd eigen vermogen

€ miljoen

	Aan aandeelhouders toerekenbaar eigen vermogen					
	Aandelenkapitaal	Agio-reserve	Herwaarderings-reserve	Overige reserves	Resultaat boekjaar	Totaal
Per 1 januari 2016	18	1.422	54	150	215	1.859
Herwaardering voor verkoop beschikbare financiële activa	-	-	-7	-	-	-7
Nettoresultaat 2016	-	-	-	-	132	132
Totaalresultaat 2016	-	-	-7	-	132	125
Dividend 2015	-	-	-	-	-215	-215
Per 31 december 2016	18	1.422	47	150	132	1.769
Herwaardering voor verkoop beschikbare financiële activa	-	-	-9	-	-	-9
Nettoresultaat 2017	-	-	-	-	218	218
Totaalresultaat 2017	-	-	-9	-	218	209
Storting agio	-	500	-	-	-	500
Bestemming resultaat 2016	-	-	-	132	-132	-
Per 31 december 2017	18	1.922	38	282	218	2.478

Herwaarderingsreserve

De herwaarderingsreserve houdt verband met de voor verkoop beschikbare financiële activa. De wijzigingen in de reële waarde van de voor verkoop beschikbare financiële activa worden verwerkt in het eigen vermogen.

Dividend 2016

Ingevolge het aandeelhoudersbesluit d.d. 30 juni 2017 inzake de vaststelling van de jaarrekening over 2016 is het resultaat na belastingen over 2016 van Liander (€ 132 miljoen) toegevoegd aan de overige reserves.

Het voorstel winstbestemming 2017 is niet verwerkt in bovenstaand mutatieoverzicht van het geconsolideerd eigen vermogen.

Toelichting op de geconsolideerde jaarcijfers

Algemeen

Liander is een naamloze vennootschap die statutair is gevestigd in Arnhem. In dit bericht zijn de financiële gegevens opgenomen over 2017 van de vennootschap en de volgende 100%-dochterondernemingen:

Liander Infra N.V.
Nuon Warmtenetwerken I B.V.
Nuon Warmtenetwerken II B.V.
Nuon Elektriciteitsnetwerken I B.V.
Nuon Elektriciteitsnetwerken II B.V.
Gamog Gasnetwerk Veluwe B.V.
Gamog Gasnetwerk Oost-Gelderland B.V.
Gamog Gasnetwerk Flevoland B.V.
Nuon Gasnetwerken IV B.V.
Nuon Gasnetwerken V B.V.
Nuon Gasnetwerken VI B.V.
Nuon Gasnetwerken VII B.V.
Nuon Gasnetwerken VIII B.V.

Voor deze dochterondernemingen is door Alliander een aansprakelijkheids- en instemmingsverklaring als bedoeld in artikel 2:403 BW (403-verklaring) bij de KvK gedeponeerd.

In 2017 hebben er geen nieuwe consolidaties plaatsgevonden en zijn er geen consolidaties vervallen.

Per 1 januari 2016 zijn de netwerken van Enexis in Friesland en de Noordoostpolder (Aktivabedrijf Enexis Friesland B.V., hierna AEF B.V.) gekocht. Voor de toelichting hierop zie pagina 19. De netten in Friesland/Noordoostpolder zijn direct na overname geïntegreerd in Liander middels een fusie tussen Liander Infra Oost (thans Liander Infra N.V.) en AEF B.V. Per 31 december 2016 heeft er een fusie plaatsgevonden tussen Liander Infra Oost N.V. (verkrijgende vennootschap) en Liander Infra West N.V. (verdwijnende vennootschap). Per diezelfde datum is de naam van Liander Infra Oost N.V. gewijzigd in Liander Infra N.V.

De niet-geconsolideerde deelnemingen van Liander ultimo 2017 zijn Reddyn B.V. met een belang van 50% en EDSN B.V. met een belang van 26%.

In dit bericht zijn dezelfde waarderingsgrondslagen gehanteerd als in het jaarverslag 2017 van Alliander. Voor een nadere toelichting op de grondslagen van Alliander wordt verwezen naar het jaarverslag van Alliander over 2017. Dit verslag is te vinden op www.alliander.com.

De jaarcijfers van Liander zijn in overeenstemming met de cijfers van Liander, zoals opgenomen in de geconsolideerde jaarrekening van Alliander.

In de jaarrekening 2017 van Alliander is in noot 2 de gesegmenteerde informatie opgenomen. Eén van de hierin onderscheiden segmenten is netbeheerder Liander. De in noot 2 opgenomen cijfers van Liander sluiten niet direct aan bij de in dit bericht opgenomen cijfers. De reden hiervoor is gelegen in het feit dat de in noot 2 opgenomen cijfers zijn opgesteld op vergelijkingsbasis, dat wil zeggen exclusief bijzondere posten en fair value mutaties. In dit bericht zijn de cijfers opgenomen inclusief bijzondere posten en fair value mutaties.

De belangrijkste grondslagen voor waardering en resultaatbepaling die door Liander zijn gehanteerd bij het opstellen van de geconsolideerde jaarcijfers worden hierna beschreven.

Het historische kostenprincipe wordt gehanteerd. In afwijking hiervan geldt dat bepaalde activa en verplichtingen, waaronder derivaten, tegen reële waarde worden gewaardeerd. Tenzij anders vermeld, zijn deze waarderingsgrondslagen consistent toegepast voor alle boekjaren die in deze jaarcijfers zijn opgenomen.

Tenzij anders vermeld, luiden alle in de jaarcijfers opgenomen bedragen in miljoenen euro's.

Liander maakt voor zijn bedrijfsvoering gebruik van de werkzaamheden van onder andere de staven en service-units van Alliander. De werkzaamheden van deze afdelingen van Alliander worden op basis van afgesloten overeenkomsten (DVO's/SLA's) doorbelast aan Liander en hebben onder andere betrekking op het gebruik van gemeenschappelijke IT-activa en processen, gebouwen en aanvullende facilitaire diensten, HRM en shared services. De betreffende gemeenschappelijke activa en passiva, zoals IT-activa, gebouwen en terreinen maar ook de voorzieningen voor personeelsbeloningen, zijn op de balans van Alliander verantwoord.

Grondslagen voor de consolidatie

Dochterondernemingen

De geconsolideerde jaarcijfers omvatten de financiële gegevens van Liander en zijn dochterondernemingen. Dochterondernemingen zijn ondernemingen waarop Liander, direct of indirect, beslissende zeggenschap uitoefent over het operationele en financiële beleid teneinde daar voordelen uit te behalen. Bij de bepaling of er sprake is van beslissende zeggenschap worden de bestaande en potentiële stemrechten, die thans uitoefenbaar of converteerbaar zijn, meegenomen, alsmede het bestaan van andere overeenkomsten die Liander in staat stellen het operationele en financiële beleid te bepalen.

De activa, verplichtingen en resultaten van dochterondernemingen worden integraal geconsolideerd. De resultaten van geconsolideerde maatschappijen die zijn verkregen gedurende het jaar worden meegenomen vanaf de datum waarop de beslissende zeggenschap over deze ondernemingen is verkregen. Dochterondernemingen worden gedeconsolideerd vanaf het moment waarop geen beslissende zeggenschap meer kan worden uitgeoefend.

Intercompany-transacties, balansposten en ongerealiseerde winsten op transacties tussen dochterondernemingen worden geëlimineerd. Ongerealiseerde verliezen worden eveneens geëlimineerd, tenzij de transactie aanleiding geeft tot het verantwoorden van een bijzonder waardeverminderingverlies. De waarderingsgrondslagen van dochterondernemingen zijn indien nodig aangepast om een consistente toepassing van waarderingsgrondslagen binnen de Liander groep te waarborgen.

Deelnemingen en joint ventures

Deelnemingen zijn die entiteiten waarbij Liander, direct of indirect, invloed van betekenis uitoefent op het financiële en operationele beleid, maar geen beslissende zeggenschap heeft. Over het algemeen is hiervan sprake indien Liander tussen de 20% en 50% van de stemrechten kan uitoefenen. Joint ventures zijn overeenkomsten waarbij Liander, samen met één of meerdere partijen, activiteiten uitvoert waarbij alle partijen gezamenlijk de zeggenschap uitoefenen.

Investeringen in deelnemingen en belangen in joint ventures worden gewaardeerd volgens de 'equity method'. De initiële waardering vindt plaats tegen historische kostprijs. De boekwaarde van de deelneming of de joint venture omvat de goodwill die bij de verwerving van de deelneming of het aangaan van de joint venture is betaald en het aandeel van Liander in de wijzigingen in het eigen vermogen van de deelneming, respectievelijk joint venture na het moment van verwerving, respectievelijk aangaan daarvan. Het aandeel in de gerealiseerde resultaten van de deelneming na overnamedatum wordt in de winst-en-verliesrekening opgenomen, en het aandeel in de wijziging in de niet-gerealiseerde resultaten van de deelnemingen na overnamedatum wordt opgenomen in het overige totaalresultaat. In het geval dat de (gecumuleerde) verliezen van de deelneming en/of joint venture de boekwaarde overstijgen, worden deze verliezen niet meer verwerkt, tenzij Liander de verplichting heeft of betalingen heeft gedaan om deze verliezen aan te zuiveren. In dat geval wordt ten laste van het resultaat een voorziening getroffen.

Ongerealiseerde winsten op transacties tussen Liander en zijn deelnemingen dan wel joint ventures worden geëlimineerd naar rato van het belang van Liander in de deelneming of de joint venture. Ongerealiseerde verliezen worden eveneens geëlimineerd, tenzij de desbetreffende transactie aanleiding geeft tot het verantwoorden van een bijzonder waardeverminderingverlies. De waarderingsgrondslagen van deelnemingen en joint ventures worden indien nodig aangepast om een consistente toepassing van waarderingsgrondslagen binnen Liander te realiseren.

Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling

Schattingen en veronderstellingen

Het opstellen van de jaarcijfers brengt met zich mee dat gebruik wordt gemaakt van schattingen en veronderstellingen die zijn gebaseerd op ervaringen uit het verleden en op factoren die naar het oordeel van het management aanvaardbaar zijn, gegeven de specifieke omstandigheden. Deze schattingen en veronderstellingen zijn van invloed op de waardering en presentatie van de gerapporteerde activa en verplichtingen, op de niet in de balans opgenomen rechten en verplichtingen evenals op de gedurende het boekjaar gerapporteerde baten en lasten. De werkelijke uitkomsten kunnen afwijken van de gehanteerde schattingen en veronderstellingen.

Vreemde valuta

De posten in de jaarrekening van iedere entiteit die tot de Liander groep behoort, worden geadmistreerd in de valuta van de primaire economische omgeving waarin de betrokken entiteit opereert ('de functionele valuta'). De geconsolideerde jaarrekening wordt opgesteld in euro's, de functionele en presentatievaluta van Alliander. Omrekeningsverschillen op monetaire voor verkoop beschikbare financiële activa worden in het resultaat verantwoord, indien zij betrekking hebben op de omrekening van de geamortiseerde kostprijs in vreemde valuta. Alle overige omrekeningsverschillen worden in het eigen vermogen verantwoord.

Transacties in vreemde valuta worden omgerekend naar de functionele valuta tegen de op dat moment geldende valutakoers. Monetaire activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend tegen de koers per balansdatum. Valuta-omrekeningverschillen voortvloeiend uit de afwikkeling van in vreemde valuta luidende transacties, respectievelijk voortvloeiend uit de omrekening per balansdatum, worden in het resultaat verwerkt. Dit tenzij deze rechtstreeks worden verwerkt in het totaalresultaat als kasstroomafdekking. Omrekeningverschillen op financiële activa en verplichtingen die tegen reële waarde worden gewaardeerd met verwerking van de waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening, worden verwerkt als onderdeel van de mutatie in de reële waarde van de desbetreffende post.

Bijzondere waardeverminderingen

Om bijzondere waardeverminderingen te bepalen, worden activa gegroepeerd op het laagste niveau waarop deze separaat identificeerbare kasstromen genereren. Deze groepering van activa wordt aangeduid als kasstroomgenererende eenheid. Voor goodwill geldt dat het niveau waarop groepering van activa plaatsvindt, overeenkomt met de wijze waarop intern de goodwill door het management wordt beoordeeld. Bijzondere waardeverminderingen van kasstroomgenererende eenheden worden in eerste instantie gealloceerd aan de goodwill van de kasstroomgenererende eenheid (of groep van kasstroomgenererende eenheden) en vervolgens pro rata aan de boekwaarde van de overige activa van de kasstroomgenererende eenheid.

Voor goodwill wordt jaarlijks vastgesteld of er mogelijk sprake is van een bijzondere waardevermindering door de boekwaarde van de kasstroomgenererende eenheid (of groep van kasstroomgenererende eenheden) waaraan deze is toegerekend te vergelijken met de realiseerbare waarde. Een bijzonder waardeverminderingverlies, het verschil tussen de boekwaarde en realiseerbare waarde, wordt verwerkt in de winst-en-verliesrekening. Indien gebeurtenissen of veranderingen in omstandigheden hiertoe aanleiding geven, wordt vastgesteld of er sprake is van een bijzondere waardevermindering van materiële vaste activa, immateriële activa of financiële vaste activa. Jaarlijks en bij tussentijdse publicatie wordt geëvalueerd of dergelijke gebeurtenissen of veranderingen aan de orde zijn.

Evenals in 2016 hebben er in 2017 geen wijzigingen in de kasstroomgenererende eenheden plaatsgevonden.

De realiseerbare waarde is de hoogste van de verkoopprijs, verminderd met de kosten om het actief te verkopen of de bedrijfswaarde. Bij het bepalen van de bedrijfswaarde worden geschatte toekomstige kasstromen contant gemaakt tegen een disconteringsvoet vóór belastingen. Deze disconteringsvoet reflecteert de tijdswaarde van geld en de risico's die specifiek met het betrokken actief verband houden. Indien bepaalde activa niet zelfstandig kasstromen genereren, dan wordt de realiseerbare waarde bepaald voor de kasstroomgenererende eenheid waarvan het desbetreffende actief deel uitmaakt. Indien een eerder verantwoord bijzonder waardeverminderingverlies is opgehouden te bestaan, dan wordt dit slechts teruggedraaid ten gunste van het resultaat tot het bedrag van de oorspronkelijke boekwaarde, verminderd met reguliere afschrijvingen en amortisatie tot het moment van terugboeking van het verlies. Bijzondere waardeverminderingverliezen op goodwill worden niet teruggeboekt.

Beëindigde bedrijfsactiviteiten en activa aangehouden voor de verkoop

Vaste activa en activa die behoren tot de belangrijke activiteiten die worden aangehouden voor de verkoop, alsmede de verplichtingen die daaraan zijn toe te wijzen, worden separaat getoond op de balans. Activa worden als zodanig aangemerkt indien Liander zich heeft gecommitteerd het betrokken actief te verkopen, het verkoopproces in gang is gezet en de vermoedelijke verkoop naar verwachting zal plaatsvinden binnen één jaar nadat het betrokken actief als aangehouden voor de verkoop wordt geclassificeerd. Op deze activa wordt niet meer afgeschreven, doch afwaardering vindt plaats naar de reële waarde, verminderd met de verwachte verkoopkosten indien deze waarde lager is dan de boekwaarde. Indien de verkoop niet binnen één jaar heeft plaatsgevonden worden het betrokken actief alsmede de verplichtingen die daaraan zijn toe te wijzen niet langer separaat getoond op de balans. Dit tenzij de overschrijding van de éénjaarperiode het gevolg is van gebeurtenissen of omstandigheden waarover Liander geen controle heeft en Liander vasthoudt aan zijn plan om het betrokken actief te verkopen. De activa die worden aangehouden voor verkoop en de daarbij behorende verplichtingen worden in de balans separaat verantwoord vanaf het moment dat deze als zodanig worden aangemerkt. De vergelijkende cijfers in de balans worden op dit punt niet aangepast. De resultaten uit beëindigde bedrijfsactiviteiten omvatten de resultaten over het gehele boekjaar tot aan het moment van afsluiting. De vergelijkende cijfers worden eveneens aangepast.

Materiële vaste activa

De materiële vaste activa worden gewaardeerd tegen historische kostprijs, verminderd met cumulatieve afschrijvingen en bijzondere waardeverminderingen. Liander heeft bij de overgang naar IFRS op 1 januari 2004 gebruikgemaakt van de optie in IFRS 1 First-time Adoption of International Financial Reporting Standards om netwerken te waarderen tegen de veronderstelde kostprijs op dat moment. Deze waarderingsgrondslag is ook gehanteerd voor het jaarbericht.

De historische kostprijs omvat alle uitgaven die direct zijn toe te rekenen aan de aanschaf van de materiële vaste activa of productie ervan voor eigen gebruik. De kostprijs van activa die intern zijn geproduceerd bevatten de directe kosten van materialen, arbeid en andere directe productiekosten die aan de productie van het actief zijn toe te wijzen, respectievelijk de kosten die benodigd zijn om het actief in operationele staat te brengen. Kosten van leningen die verband houden met de aanschaf van materiële vaste activa of met activa in uitvoering worden met ingang van 1 januari 2009 geactiveerd voor zover ze direct toerekenbaar zijn aan de aankoop, productie of constructie van een kwalificerend actief. Voor Liander houdt dit in dat interestlasten verplicht worden gekapitaliseerd voor alle kwalificerende activa waarvan de aanvangsdatum voor activering op of na 1 januari 2009 valt.

De kosten die worden gemaakt voor de vervaardiging of aanschaf van een materieel vast actief respectievelijk na het moment van ingebruikname worden slechts geactiveerd indien aannemelijk is dat deze kosten toekomstige economische voordelen zullen genereren en mits deze kosten betrouwbaar kunnen worden vastgesteld. Afhankelijk van de situatie worden deze investeringen inbegrepen in de boekwaarde van de desbetreffende activa of worden deze separaat geactiveerd. De boekwaarde van het oorspronkelijke actief wordt gedesinvesteerd bij vervanging. Uitgaven voor onderhoud worden direct ten laste van het resultaat gebracht in het jaar dat deze worden gemaakt. De kostprijs bevat tevens de contante waarde van de geschatte kosten van ontmanteling en opruiming van het actief en de kosten die worden gemaakt om het terrein, indien van toepassing, terug te brengen in de oorspronkelijke staat, voor zover daar een in rechte afdwingbare of feitelijke verplichting toe bestaat. Deze kosten worden geactiveerd op het moment van aanschaf of op een later tijdstip bij het ontstaan van de verplichting. In beide gevallen worden de geactiveerde kosten afgeschreven over de verwachte resterende levensduur van het betrokken actief.

Materiële vaste activa worden afgeschreven op basis van de lineaire methode, rekening houdend met de verwachte restwaarde, over de verwachte gebruiksduur van de verschillende componenten waaruit het betrokken actief bestaat.

De gebruiksduren van de componenten waaruit de activa categorieën bestaan, zijn als volgt opgebouwd:

- terreinen: op terreinen wordt niet afgeschreven;
- gebouwen: 20-50 jaar;
- netwerken: 5-55 jaar;
- overige vaste bedrijfsmiddelen: 3-60 jaar;
- activa in uitvoering: op activa in aanbouw wordt niet afgeschreven.

De activa behorende tot de netwerken met een korte gebruiksduur (5 jaar) hebben voornamelijk betrekking op elektronica. De netten zelf (leidingen en kabels) hebben over het algemeen een gebruiksduur van 40 tot 55 jaar. De verwachte gebruiksduur, de restwaarde en afschrijvingsmethoden worden jaarlijks opnieuw geëvalueerd en indien nodig aangepast. Winsten of verliezen bij afstoting worden bepaald aan de hand van de opbrengsten en de op moment van afstoting geldende boekwaarde. Winsten worden verantwoord onder overige baten.

Schattingswijziging afschrijvingsduur 2017

In 2017 hebben er geen schattingswijzigingen plaatsgevonden.

2016

Het huidige traditionele kleinverbruik meterpark wordt de komende jaren versneld vervangen door de grootschalige aanbieder van de slimme meter. De te vervangen meters worden tot en met 2020 versneld afgeschreven, hetgeen jaarlijks ten opzichte van 2015 een hogere afschrijvingslast van € 3,1 miljoen tot gevolg heeft.

Immateriële vaste activa

Goodwill

Goodwill betreft het bedrag waarmee de overnameprijs de reële waarde van de door Liander overgenomen identificeerbare activa, verplichtingen en voorwaardelijke verplichtingen van overgenomen dochterondernemingen of deelnemingen overtreft. Goodwill betaald bij de overname van dochterondernemingen wordt verantwoord onder de post immateriële vaste activa. Goodwill betaald bij de overname van een deelneming wordt begrepen in de verkrijgingsprijs van de betrokken deelnemingen. Indien de overnameprijs lager is dan de reële waarde van de overgenomen identificeerbare activa, verplichtingen en voorwaardelijke verplichtingen (negatieve goodwill), dan wordt dit verschil direct ten gunste van het resultaat gebracht.

De boekwaarde van goodwill omvat de historische kostprijs verminderd met de cumulatieve bijzondere waardeverminderingen. Jaarlijks wordt door middel van impairmenttesten vastgesteld of sprake is van een bijzondere waardevermindering van goodwill. Bij de bepaling van het resultaat op het afstoten van een entiteit of kasstroomgenererende eenheid wordt rekening gehouden met de goodwill die toe te kennen is aan deze entiteit of eenheid.

Financiële activa

Binnen de post financiële activa – veelal investeringen in obligaties en leningen – wordt onderscheid gemaakt in de hierna beschreven categorieën. Financiële activa worden als kortlopend aangemerkt indien de resterende looptijd per balansdatum minder dan 12 maanden bedraagt. Indien de resterende looptijd meer dan 12 maanden is, dan wordt het actief als langlopend aangemerkt. De waardering is afhankelijk van de categorie waarin het financieel actief is ingedeeld.

Leningen en vorderingen

Leningen en vorderingen zijn primaire financiële instrumenten met vaste of variabele betalingen die niet op een actieve markt staan genoteerd. De waardering op het moment van eerste verwerking van de post leningen en vorderingen vindt plaats tegen reële waarde. Over het algemeen is dit gelijk aan de kostprijs van het financieel actief. De waardering na eerste verwerking vindt plaats tegen geamortiseerde kostprijs op basis van de effectieve interestmethode.

Indien voor deze financiële activa een reële waarde-afdekking heeft plaatsgevonden, dan wordt de geamortiseerde kostprijs van het financieel actief aangepast voor de winst of het verlies dat is toe te rekenen aan het afgedekte risico. Deze waardemutaties worden in het resultaat verwerkt.

Voor verkoop beschikbare financiële activa

Voor verkoop beschikbare financiële activa worden gewaardeerd tegen reële waarde, zowel initieel als gedurende de periode dat het actief wordt aangehouden. De wijzigingen in reële waarde worden verwerkt in het eigen vermogen (overig totaalresultaat). Op het moment dat deze activa worden verkocht, wordt de cumulatieve waardemutatie, die in het eigen vermogen is verwerkt, in de winst-en-verliesrekening opgenomen. De interestbaten worden in de winst-en-verliesrekening opgenomen in de periode waaraan deze baten kunnen worden toegerekend. Investerings in aandelen of andere eigen vermogens-instrumenten waarvan de marktwaarde niet staat genoteerd in een actieve markt, en waarvan de reële waarde niet betrouwbaar kan worden bepaald, worden na initiële opname gewaardeerd tegen kostprijs.

Leases waarbij Liander optreedt als lessor

Operationele leases

Liander is operationele leases aangegaan voor warmtenetten, energiegerelateerde installaties en kantoorruimte.

Operationele leases betreffen leases die niet als financiële leases worden aangemerkt. Risico's en voordelen die samenhangen met de eigendom van de betrokken activa zijn niet, of niet geheel overgedragen aan de lessee.

De activa die ter beschikking zijn gesteld aan derden onder operationele leases worden verantwoord onder de post materiële vaste activa. De opbrengsten uit operationele leases worden over de looptijd in de winst-en-verliesrekening verwerkt onder de bedrijfsopbrengsten.

Vorraden

Vorraden worden gewaardeerd tegen kostprijs of lagere netto realiseerbare waarde. Deze voorraden bestaan uit grond- en hulpstoffen, voorraden in bewerking en gereed product. De kostprijs van de voorraden wordt bepaald op basis van de FIFO-methode (first in, first out). De netto realiseerbare waarde wordt bepaald aan de hand van de geschatte verkoopprijs onder normale bedrijfsomstandigheden, verminderd met de geschatte verkoopkosten.

Handels- en overige vorderingen

Handels- en overige vorderingen worden in eerste instantie gewaardeerd tegen reële waarde en vervolgens tegen geamortiseerde kostprijs, verminderd met eventuele bijzondere waardeverminderingen. Gezien de veelal korte looptijd zijn de reële waarde en geamortiseerde kostprijs van deze posten over het algemeen nagenoeg gelijk aan de nominale waarde. Bijzondere waardeverminderingverliezen worden in het resultaat verwerkt indien objectief is vast te stellen dat bedragen niet inbaar zijn.

Liquide middelen

De post liquide middelen omvat alle financiële instrumenten die liquide zijn en waarvan de looptijd bij het aangaan van het instrument minder dan drie maanden bedraagt. De post liquide middelen bestaat ultimo 2016 en 2017 uit banktegoeden. Uitstaande debetsaldi bij banken worden slechts onder de liquide middelen opgenomen indien Liander het recht heeft om debet- en creditsaldi met elkaar te verrekenen, deze debet- en creditsaldi uitstaan bij dezelfde tegenpartij en Liander de intentie heeft van dit recht gebruik te maken en in de praktijk ook daadwerkelijk gebruik hiervan maakt.

Liquide middelen worden bij eerste opname gewaardeerd tegen reële waarde en daarna tegen geamortiseerde kostprijs, hetgeen over het algemeen overeenkomt met de nominale waarde. Onder de liquide middelen zijn tevens opgenomen de liquide middelen waarover Liander niet vrij kan beschikken.

Derivaten

Derivaten worden gewaardeerd tegen reële waarde. De reële waarden worden afgeleid van marktprijzen die staan genoteerd in actieve markten, of door gebruikmaking van recente vergelijkbare markttransacties of waarderingsmethoden, zoals discounted cash flow-modellen en optiewaarderingsmodellen indien geen actieve markt bestaat. Reële waardemutaties worden in het resultaat verwerkt.

Leases waarbij Liander optreedt als lessee

Financiële leases

Liander is een aantal leases aangegaan. Indien nagenoeg alle risico's en voordelen die verband houden met het eigendom van het betrokken activa zijn overgedragen aan Liander, dan is sprake van een financiële lease. In dat geval wordt op het moment van het aangaan van de lease een actief respectievelijk verplichting opgenomen ter grootte van de laagste van de reële waarde of de contante waarde van de toekomstige leaseverplichtingen. Afschrijving van het actief vindt plaats over de kortste periode van hetzij de gebruiksduur van het actief hetzij de looptijd van het leasecontract. Daarom worden de leasetermijnen behandeld als een terugbetaling van de hoofdsom en een interestvergoeding voor de tegenpartij (lessor). De interestlasten weerspiegelen een effectieve interest op de door de lessor gedane investering.

De activa die Liander van de lessor ter beschikking heeft gekregen onder financiële leases zijn verantwoord onder de post materiële vaste activa. De daarbij behorende leaseverplichtingen worden verantwoord onder de lang- en kortlopende verplichtingen, al naar gelang de betaling van de leasetermijnen plaatsvindt minder dan 12 maanden of meer dan 12 maanden na balansdatum.

Operationele leases

Operationele leases betreffen leases die niet worden geclassificeerd als financiële leases, waarbij de risico's en voordelen die verband houden met de eigendom van de betrokken activa niet, of niet nagenoeg geheel zijn overgedragen aan de lessee. De kosten van operationele leases worden lineair over de leaseperiode ten laste van het resultaat gebracht.

Vooruit ontvangen opbrengsten

Bijdragen in aanleg

Bijdragen in de aanleg en betalingen ontvangen van klanten, vastgoedontwikkelaars en lokale en regionale overheidsinstanties voor de gemaakte kosten voor de elektriciteits- en gasinfrastructuur van nieuwe woon- en industrielocaties worden als vooruit ontvangen opbrengsten op de balans verantwoord. De vooruit ontvangen opbrengsten worden geamortiseerd over de verwachte levensduur van de betrokken activa. De amortisatie wordt in de winst-en-verliesrekening verantwoord onder overige baten.

Overheidssubsidies en investeringspremies

Overheidssubsidies en investeringspremies worden verantwoord indien redelijke zekerheid bestaat dat aan de condities voor het verkrijgen van de subsidies of premies wordt of zal worden voldaan en dat het bedrag zal worden ontvangen. Subsidies en investeringspremies ontvangen voor investeringen in materiële vaste activa worden als vooruit ontvangen opbrengsten in de balans opgenomen en worden geamortiseerd over de verwachte levensduur van de betrokken activa. De amortisatie wordt in de winst-en-verliesrekening verantwoord onder overige baten. Overheidssubsidies en exploitatiesubsidies die geen verband houden met investeringen in materiële vaste activa of andere vaste activa worden in het resultaat verwerkt op het moment dat de daarbij behorende kosten worden gemaakt.

Rekening-courant Alliander

De post rekening-courant Alliander wordt gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs. Alle opbrengsten en kosten worden verwerkt in de rekening-courant. Het betalingsverkeer van Liander loopt, net als bij andere groepsmaatschappijen van Alliander, via de rekening-courantpositie met Alliander. Via deze rekening-courant worden nagenoeg alle opbrengsten en kosten verantwoord. De rekening-courant is opeisbaar en heeft voor Liander het karakter van kasequivalenten.

Belastingen

Latente belastingvorderingen en -verplichtingen voortvloeiend uit tijdelijke verschillen tussen de boekwaarde, zoals blijkt uit de jaarcijfers en de fiscale boekwaarde, worden bepaald op basis van de tarieven voor de vennootschapsbelasting die gelden, respectievelijk die op basis van de bestaande wetgeving naar verwachting van toepassing zullen zijn ten tijde van de afwikkeling van de latente belastingvordering of -verplichting. Latente belastingvorderingen, ontstaan als gevolg van bijvoorbeeld operationele verliezen, worden opgenomen als redelijkerwijs kan worden aangenomen dat verrekening kan plaatsvinden met toekomstige fiscale winsten. Saldering van latente belastingvorderingen en -verplichtingen vindt slechts plaats indien Liander een wettelijk recht tot verrekening heeft en de vorderingen en verplichtingen verband houden met belastingen die door één en dezelfde (overheids)instantie worden geheven. Latente belastingvorderingen en -verplichtingen worden gewaardeerd tegen nominale waarde.

De belastingen over het resultaat worden berekend op basis van de geldende tarieven voor de vennootschapsbelasting en gewaardeerd tegen nominale waarde. Hierbij wordt rekening gehouden met permanente verschillen tussen het fiscale en het in de jaarcijfers gepresenteerde resultaat en met de mogelijkheden van voorwaartse verliescompensatie, in het geval latente belastingvorderingen uit hoofde van operationele verliezen niet zijn gewaardeerd. Aangezien Liander onderdeel is van de fiscale eenheid voor de vennootschapsbelasting met aan het hoofd Alliander N.V., wordt de berekende acute positie in rekening-courant met Alliander verantwoord. Dit geldt voor alle entiteiten binnen deze fiscale eenheid.

Alliander vormt samen met zijn Nederlandse dochterondernemingen (inclusief Liander) een fiscale eenheid voor zowel de vennootschapsbelasting als de omzetbelasting (BTW). Uit hoofde hiervan is iedere tot de fiscale eenheid behorende rechtspersoon hoofdelijk aansprakelijk voor de belastingschulden van de rechtspersonen die deel uitmaken van de fiscale eenheid. Alliander heeft een vrijwaringverklaring verstrekt op basis waarvan de aansprakelijkheid van Liander in dit kader wordt beperkt tot het bedrag dat Liander zelf verschuldigd zou zijn indien er geen fiscale eenheid was geweest.

Overige voorzieningen

Voorzieningen worden gevormd indien:

- per balansdatum een juridisch afdwingbare en/of feitelijke verplichting bestaat die voortvloeit uit gebeurtenissen vóór de balansdatum;
- het aannemelijk is dat er een uitstroom van middelen zal plaatsvinden om de verplichting af te wikkelen;
- een betrouwbare schatting kan worden gemaakt van de verplichting.

Voorzieningen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde van de uitgaven die naar verwachting nodig zijn, tenzij het effect van de tijdswaarde van geld significant is. In dat geval wordt de voorziening gewaardeerd tegen contante waarde.

Handelsschulden en overige te betalen posten

Handelscrediteuren en overige schulden worden initieel op reële waarde verantwoord op de balans. Daarna vindt waardering plaats tegen geamortiseerde kostprijs, gebruikmakend van de effectieve-interestmethode. Gezien de veelal korte looptijd zijn de reële waarde en geamortiseerde kostprijs van deze posten over het algemeen nagenoeg gelijk aan de nominale waarde.

Opbrengstverantwoording

De opbrengst wordt verantwoord in de periode waarin de levering van goederen en diensten heeft plaatsgevonden tegen de reële waarde van de transactie. Daarnaast geldt dat (netto-) omzet slechts wordt verantwoord indien risico's en voordelen van de eigendom zijn overgedragen aan de koper, het waarschijnlijk is dat de economische voordelen naar Liander zullen toevloeien en de opbrengst betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Netto-omzet

De netto-omzet bestaat uit:

- gereguleerde opbrengsten. Deze opbrengsten vloeien voort uit hoofde van de aansluit- en transportdienst van elektriciteit en gas en omvatten vaste tariefcomponenten, het zogenaamde capaciteitstarief. Hier zijn tevens de meetdiensten voor kleinverbruikers elektriciteit en gas onder opgenomen. Voor de levering van deze diensten in de consumentenmarkt worden voor de periode vanaf de jaarafrekening tot aan de balansdatum inschattingen gemaakt voor de nog te factureren omzet in deze periode;
- overige opbrengsten zoals transformatorverhuur en meetdiensten grootverbruik (vanaf november 2017 resp. mei 2016 vindt de omzet transformator verhuur en meetdienst grootverbruik plaats binnen Kenter B.V.).

Overige baten

De overige baten bestaan onder meer uit de volgende posten:

- amortisatie van gepassiveerde bijdragen in aanleg, overheidssubsidies en investeringspremies; verwezen wordt naar de waarderinggrondslagen inzake dit onderwerp;
- resultaat uit het afstoten van materiële vaste activa; dit betreft het saldo van de netto-opbrengst uit hoofde van verkopen en de boekwaarde van het afgestoten actief. Winsten en verliezen uit hoofde van de afstoting van activa worden gesaldeerd weergegeven.

Kosten van inkoop en uitbesteed werk

Deze post omvat de kosten voor de inkoop van netverliezen waarin mede begrepen worden de te verwachten reconciliatieeffecten, kosten van transportcapaciteit en -beperkingen en van compensatievergoedingen. Verder zijn in deze post begrepen de kosten van grond- en hulpstoffen die zijn gebruikt bij de levering van goederen en diensten alsmede de kosten voor uitbesteed werk zoals facturatie en inning en inhuur van aannemers.

Geactiveerde productie voor eigen gebruik

Deze post omvat onder meer de kosten van de medewerkers van Liander, gemaakt in het kader van investeringsprojecten.

Financiële baten

De financiële baten bestaan uit interestbaten op de financiële (rentedragende) activa, zijnde leningen en vorderingen en liquide middelen, berekend op basis van de effectieve-interestmethode, alsmede uit baten uit hoofde van valutaresultaten en mutaties in de reële waarde van rentederivaten.

Financiële lasten

De financiële lasten bestaan uit de volgende posten:

- interestlasten; deze post omvat de interestlasten op de rentedragende verplichtingen berekend op basis van de effectieve-interestmethode. De rentedragende verplichtingen omvatten met name de langlopende lening en rekening-courant verplichting aan Alliander;
- valutaresultaten; deze post omvat valutaresultaten die voortvloeien uit de omrekening van transacties in vreemde valuta en van financiële activa en verplichtingen en derivaten die luiden in vreemde valuta.

Grondslagen voor het geconsolideerd kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de indirecte methode, waarbij voor de herleiding van de mutatie in de liquide middelen wordt uitgegaan van het nettoresultaat volgens de winst-en-verliesrekening. Valutaresultaten, evenals alle overige mutaties, worden geëlimineerd voor zover deze niet tot een kasstroom hebben geleid. Hetzelfde geldt voor de financiële baten en lasten alsmede de verantwoorde vennootschapsbelasting in de winst-en-verliesrekening. Deze posten worden in de kasstroom uit operationele activiteiten vervangen door de ontvangen/betaalde rente respectievelijk de ontvangen/betaalde winstbelasting.

De financiële gevolgen van de verwerving dan wel afstoting van deelnemingen en dochterondernemingen komen afzonderlijk tot uiting in de kasstroom uit investeringsactiviteiten. In verband hiermee komen de getoonde kasstromen niet overeen met de mutaties zoals die in de geconsolideerde balans worden vermeld. Ten behoeve van het opstellen van het kasstroomoverzicht is de rekening-courant positie met Alliander onderdeel van de totale liquide middelen positie. Via deze rekening-courant worden nagenoeg alle kosten en opbrengsten verantwoord.

Overige toelichtingen

Cross border lease contracten

In de periode 1998 tot en met 2000 zijn door dochterondernemingen van Alliander N.V. voor netwerken US cross border leasetransacties aangegaan in de vorm van LILO (lease in lease out)- en SILO (sale in lease out)-structuren.

Gedurende 2017 hebben er geen wijzigingen plaatsgevonden in de bestaande CBL portefeuille. De op dit moment resterende drie transacties hebben betrekking op gasnetwerken in Friesland, Gelderland, Flevoland, Noord-Holland en Utrecht, warmtenetwerken in Almere en Duiven/Westervoort en het elektriciteitsnetwerk in het gebied Randmeren. De in de leases ondergebrachte netwerken zijn voor een langdurige periode verhuurd aan Amerikaanse partijen (headlease), die deze activa vervolgens weer hebben onderverhuurd aan de desbetreffende dochterondernemingen (sublease). Aan het einde van de sublease bestaat de optie de rechten van de Amerikaanse tegenpartij onder de headlease af te kopen en de transactie aldus te beëindigen. De momenten waarop de overeengekomen looptijden van de subleases eindigen, liggen tussen 2022 en 2028. De baten uit de cross border leases zijn verantwoord in het jaar van afsluiten van de desbetreffende transactie. Met betrekking tot de cross border leases bestaan contractuele voorwaardelijke en onvoorwaardelijke rechten en verplichtingen.

De totale netto boekwaarde van de in cross border leases ondergebrachte netwerken bedraagt ultimo 2017 ongeveer € 600 miljoen (ultimo 2016: € 560 miljoen). In verband met de transacties staat in deposito bij meerdere financiële instellingen, dan wel is belegd in waardepapieren, ultimo 2017 een totaalbedrag van \$ 2.781 miljoen (2016: \$ 2.733 miljoen).

Aangezien geen beschikkingsmacht bestaat over het overgrote deel van de beleggingen en de daarbij behorende verplichtingen, worden deze niet als activa en passiva van Liander beschouwd en zijn de desbetreffende bedragen niet opgenomen in de geconsolideerde cijfers van Liander. De beleggingen waar Liander wel beschikkingsmacht over heeft, zijn verantwoord onder de financiële activa. De gerelateerde leaseverplichtingen zijn opgenomen onder de verplichtingen uit hoofde van financiële leases.

Ultimo 2017 bedraagt het 'strip risk' (het gedeelte van de 'termination value' – dat wil zeggen de bij een voortijdig einde van de transactie mogelijk aan de Amerikaanse tegenpartij te betalen vergoeding – dat niet uit de hiertoe aangehouden deposito's en beleggingen kan worden voldaan) voor alle transacties tezamen \$ 186 miljoen (2016: \$194 miljoen). Het strip risk wordt in hoge mate beïnvloed door de marktontwikkelingen.

In het kader van de uitvoering van de Wet Onafhankelijk Netbeheer (WON) zijn de in een cross border lease ondergebrachte, aan Liander Infra N.V. toebehorende warmtenetwerken, medio 2008 via 'sub-subleases' onderverhuurd aan N.V. Nuon Warmte, onderdeel van N.V. Nuon Energy. De looptijd van deze operationele leases is 12,5 jaar (einde looptijd: 31 december 2020). De totale boekwaarde van de onderverhuurde warmtenetwerken en bijbehorende meters bedraagt ultimo 2017 € 93 miljoen (2016: € 95 miljoen).

Overdracht transformatoren en meters

Per 1 november 2017 zijn de transformatoren, voor zover niet betrokken in CBL, in het zogenaamde vrije domein en bijbehorende activiteiten overgedragen aan de groepsmaatschappij Kenter B.V. Vanaf deze datum zullen de opbrengsten en kosten in Kenter B.V. worden verantwoord. De waarde van deze activa bedroeg € 80 miljoen en is in het rekening-courantsaldo verrekend met Liander.

Per 1 mei 2016 zijn in een activa/passiva transactie eerder de grootverbruikmeters en bijbehorende activiteiten al overgedragen aan de groepsmaatschappij Kenter B.V. tegen een waarde van € 19 miljoen. Dit bedrag is eveneens in rekening-courant met Liander verrekend.

Verkoop Endinet en aankoop netten Friesland en de Noordoostpolder (AEF B.V.)

Op 27 juli 2015 werd de overeenkomst (SPA) ondertekend om per 1 januari 2016 netwerken van Enexis in Friesland en de Noordoostpolder (Aktivabedrijf Enexis Friesland B.V., hierna AEF B.V.) te kopen en op hetzelfde moment de netwerken in de regio Eindhoven en Zuidoost- Brabant (Endinet Groep B.V.) te verkopen. Alliander verkocht de aandelen van Endinet Groep B.V. aan Enexis en kocht de aandelen van AEF B.V. van Enexis, onder bijbetaling door Enexis van € 365 miljoen. De netten van AEF B.V. liggen midden in het Liander verzorgingsgebied, waardoor een efficiëntere bedrijfsvoering mogelijk is. Deze aankoop was daarnaast volledig in lijn met het strategisch kader per gebied of regio één en dezelfde netbeheerder voor elektriciteit en gas te hebben.

Per 1 januari 2016 heeft Liander de volledige zeggenschap over AEF B.V. verkregen waarna AEF B.V. vanaf deze datum in de groepscijfers van Liander geconsolideerd wordt.

De definitieve overnameprijs van AEF B.V. was op basis van de cijfers 2015 van AEF B.V. en inclusief verrekeningen vastgesteld op een reële waarde van € 335 miljoen.

Leningovereenkomst

In juni 2015 heeft Alliander een langlopende lening verstrekt aan Liander van € 2.566 miljoen. Dit bedrag is verrekend met het rekening-courant saldo. Dit betekent dat vanaf juni 2015 tussen Alliander en Liander twee financieringsovereenkomsten bestaan, te weten de hier bedoelde langlopende leningovereenkomst, met name ter financiering van vervanging en uitbreiding van netten, en daarnaast de separate rekening-courant overeenkomst ter financiering van werkkapitaal. Op deze wijze sluiten de looptijden van de financieringsovereenkomsten beter aan met de afschrijvingstermijnen van de activa. Voorts wordt een beter inzicht verkregen in de wijze van financiering van de diverse activa. De langlopende leningovereenkomst heeft een looptijd van 10 jaar en zal na afloop jaarlijks stilzwijgend worden verlengd met telkenmale een periode van één jaar. De rente bedroeg 3,15% in 2017 (2016: 4,1%) De rente wordt jaarlijks opnieuw vastgesteld. Aflossing vindt uiterlijk na afloop van de overeenkomst plaats.

Voorwaardelijke verplichtingen

Liander heeft per en direct na balansdatum een aantal claims ontvangen. Daarnaast is Liander per balansdatum betrokken bij een aantal rechtszaken voortvloeiend uit reguliere bedrijfsactiviteiten. Deze claims/rechtszaken kunnen bij een nadelige uitspraak een materieel effect hebben op de cijfers van Liander. Voor zover noodzakelijk geacht zijn hiervoor voorzieningen getroffen. Een aantal belangrijke onderwerpen wordt hieronder kort toegelicht.

In januari 2014 heeft het College van Beroep voor het bedrijfsleven (CBB) in een geschil met een andere netbeheerder uitspraak gedaan inzake de definitie van een elektriciteitsaansluiting. Beslist werd dat bepaalde netkoppelingen geen aansluitingen waren in de zin van de Elektriciteitswet 1998 en dat de netbeheerder daarom aan deze partijen geen kosten in rekening kon brengen. Per 1 januari 2014 is de Elektriciteitswet 1998 gewijzigd en vallen deze koppelingen alsnog onder de wettelijke definitie van een aansluiting. De uitspraak van het CBB heeft mogelijk gevolgen voor de netbeheerders, waaronder ook Liander. In 2016 is een aantal claims door Liander ontvangen. Naar de huidige verwachting van Liander zullen hieruit geen verplichtingen ontstaan.

Liander is met een aantal gemeenten verwickeld in juridische geschillen inzake precario. In totaal betreft het een potentieel door Liander terug te vorderen bedrag van € 22 miljoen. Gezien de onzekerheden zijn deze vorderingen niet verantwoord in de balans per 31 december 2017.

Agiostorting

In het kader van de acquisitie van AEF B.V. heeft per effectieve datum 1 januari 2017 een agiostorting plaatsgevonden van € 500 miljoen in Liander N.V. Met deze agiostorting wordt voldaan aan de minimaal vereiste financiële ratio's zoals vermeld in het Besluit financieel beheer netbeheerder.

Gebeurtenissen na balansdatum

Er hebben zich geen gebeurtenissen na balansdatum voorgedaan.

Opgemaakt te Arnhem, 29 juni 2018

Liander N.V.

Mw. I.D. Thijssen
Directeur

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: de directie van Liander N.V.

Ons oordeel

Wij hebben de in dit jaarbericht 2017 op pagina 5 tot en met pagina 20 opgenomen jaarcijfers 2017 van Liander N.V. te Arnhem over het boekjaar 2017 (hierna: jaarcijfers) gecontroleerd.

Naar ons oordeel zijn de op pagina 5 tot en met pagina 20 in dit jaarbericht 2017 opgenomen jaarcijfers per 31 december 2017 van Liander N.V. in alle van materieel belang zijnde aspecten opgesteld in overeenstemming met in de toelichting op de geconsolideerde jaarcijfers, zoals opgenomen op pagina 9 tot en met 20, door de vennootschap beschreven grondslagen.

De jaarcijfers bestaan uit:

1. De geconsolideerde winst- en verliesrekening over 2017;
2. Het overzicht totaalresultaat over 2017;
3. De geconsolideerde balans per 31 december 2017;
4. Het geconsolideerde kasstroomoverzicht over 2017;
5. Het mutatieoverzicht van het geconsolideerde eigen vermogen per 31 december 2017;
6. De toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarcijfers'.

Wij zijn onafhankelijk van Liander N.V. zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Andere informatie

Naast de jaarcijfers omvat het jaarbericht andere informatie, die bestaat uit:

- De inleiding;
- De kerncijfers;
- De enkelvoudige jaarrekening per 31 december 2017;
- Het Besluit Financieel Beheer Netbeheerder;
- De gesegmenteerde informatie;
- De overeenkomsten met verwante bedrijven;
- De Verklaring Naleving Gedragscode voor Netbeheerders;
- De investeringen en betrouwbaarheid netten.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie met de jaarcijfers verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de controle of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarcijfers.

De directie is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie in overeenstemming met de geldende wet- en regelgeving.

Benadrukking van de basis voor financiële verslaggeving en beperking in gebruik en verspreidingskring

Wij vestigen de aandacht op pagina 3 in het jaarbericht waarin is uitgezet voor welk doel de jaarcijfers van Liander N.V. zijn opgesteld en met welke basis voor financiële verslaggeving. De jaarcijfers van Liander N.V. zijn opgesteld door de directie van de vennootschap om uitvoering te geven aan de wettelijke verplichtingen zoals gesteld in artikel 43 van de Elektriciteitswet 1998 en artikel 32 van de Gaswet. Hierdoor zijn de jaarcijfers mogelijk niet geschikt voor andere doeleinden. Ons oordeel is niet aangepast als gevolg van deze aangelegenheid.

Verantwoordelijkheden van de directie voor de financiële overzichten

De directie is verantwoordelijk voor het opstellen van de jaarcijfers in overeenstemming met de in de toelichting op de geconsolideerde jaarcijfers, zoals opgenomen op pagina 9 tot en met 20, door de vennootschap beschreven grondslagen. In dit kader is de directie verantwoordelijk voor een zodanig interne beheersing die de directie noodzakelijk acht om het opstellen van de jaarcijfers mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten.

Bij het opstellen van de jaarcijfers moet de directie afwegen of de onderneming in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet de directie de jaarcijfers opstellen op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij de directie het voornemen heeft om de vennootschap te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is.

De directie moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de onderneming haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de financiële overzichten.

De directie is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de vennootschap.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de financiële overzichten

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze financiële overzichten nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- Het identificeren en inschatten van de risico's dat de financiële overzichten afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing.
- Het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de entiteit.
- Het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door de directie en de toelichtingen die daarover in de jaarcijfers staan.
- Het vaststellen dat de door het de directie gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de onderneming haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarcijfers. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een onderneming haar continuïteit niet langer kan handhaven.
- Het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarcijfers en de daarin opgenomen toelichtingen.
- Het evalueren of de financiële overzichten de onderliggende transacties en gebeurtenissen zonder materiële afwijkingen weergeven.

Wij communiceren met de raad van commissarissen van Alliander onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Rotterdam, 29 juni 2018

Deloitte Accountants B.V.
J. Dalhuisen RA

4 Enkelvoudige jaarrekening

Jaarrekening ex artikel 2:403 lid 1a BW

Alliander N.V. heeft voor zijn dochteronderneming Liander N.V. een aansprakelijkheids- en instemmingsverklaring als bedoeld in artikel 2:403 BW (403-verklaring) bij de KvK gedeponneerd. Dit betekent dat de statutaire enkelvoudige jaarrekening van Liander N.V. mag worden opgesteld conform artikel 2:403 lid 1a BW. Onderstaand zijn de enkelvoudige verkorte balans per 31 december 2017 en winst-en-verliesrekening over 2017 opgenomen.

Balans (voor winstbestemming)

€ miljoen	31-12-2017	31-12-2016
Activa		
Vaste activa	193	444
Vlottende activa	5.101	4.148
Totaal activa	5.294	4.592
Eigen vermogen en verplichtingen		
Eigen vermogen		
Aandelenkapitaal en reserves	2.260	1.637
Resultaat boekjaar	218	132
Totaal eigen vermogen	2.478	1.769
Langlopende verplichtingen	2.587	2.573
Kortlopende verplichtingen	229	251
Totaal eigen vermogen en verplichtingen	5.294	4.592

Winst-en-verliesrekening

€ miljoen	2017	2016
Resultaat uit gewone bedrijfsuitoefening na belastingen	218	132
Saldo overige baten en lasten na belastingen	-	-
Nettoresultaat	218	132

Opgemaakt te Arnhem, 29 juni 2018

Liander N.V.
Mw. I.D. Thijssen
Directeur

Winstbestemming 2017

Voorgesteld wordt het resultaat na belastingen over het boekjaar 2017 van € 218 miljoen uit te keren als dividend. Bij het voorstel is rekening gehouden met de verplichting te voldoen aan de minimaal vereiste financiële ratio's zoals vermeld in het Besluit financieel beheer netbeheerder. Het voorstel winstbestemming is niet in de balans per 31 december 2017 verwerkt.

5 WNT

Publicatie op grond van de WNT

Algemeen

Met ingang van 1 januari 2013 is de Wet Normering bezoldiging Topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) van toepassing op de naamloze of besloten vennootschappen die zijn aangewezen als netbeheerder. Dit betekent dat de WNT van toepassing is op Liander N.V. De WNT normeert de bezoldiging voor topfunctionarissen. Het maximum van de bezoldiging voor 2017 is vastgesteld op € 181.000.

Overeenkomstig de publicatieplicht wordt de bezoldiging van (gewezen) topfunctionarissen op persoonsnaam vermeld. Hetzelfde geldt voor uitkeringen wegens het beëindigen van het dienstverband van (gewezen) topfunctionarissen.

Voor (gewezen) reguliere functionarissen vindt publicatie plaats indien de bezoldiging meer bedraagt dan het maximum. In tegenstelling tot (gewezen) topfunctionarissen vindt publicatie niet op naam, maar op functie plaats.

Liander en de WNT

De bepalingen in de WNT zijn van toepassing op alle (top)functionarissen van Liander.

Topfunctionarissen

Het hoogste uitvoerende orgaan is de directie van Liander. De directeur van Liander, mevrouw Thijssen, geldt dan ook als topfunctionaris. Daarnaast functioneert de Raad van Commissarissen van Alliander feitelijk als het hoogste toezichthoudende orgaan van Liander. De leden van de Raad van Commissarissen gelden derhalve als topfunctionarissen van Liander.

Bezoldiging directie Liander N.V. 2017

€ duizend

Naam	Functie	Beloning	Pensioen-premies	Totaal	Duur dienst-verband	Omvang dienst-verband (FTE)	WNT norm (rato duur en omvang dienst-verband)	Motivering overschrijding
I.D. Thijssen ²	Directeur	214	19	233 ¹	1/1 - 31/12	1,00	181	Bestaande afspraken, waarbij het overgangsrecht van kracht is.

Bezoldiging directie Liander N.V. voorafgaand kalenderjaar

€ duizend

Naam	Functie	Beloning	Pensioen-premies	Totaal	Duur dienst-verband	Omvang dienst-verband (FTE)	WNT norm (rato duur en omvang dienst-verband)	Motivering overschrijding
I.D. Thijssen ²	Directeur	213	17	230 ¹	1/1 - 31/12	1,00	179	Bestaande afspraken, waarbij het overgangsrecht van kracht is.

In 2017 en in het voorafgaande kalenderjaar is geen sprake geweest van betaalde belastbare onkostenvergoedingen. Voor mevrouw Thijssen is in 2016 de contractueel vastgelegde indexatie van haar salaris abusievelijk achterwege gebleven. Dit is in 2017 met terugwerkende kracht gecorrigeerd in de beloning.

1 Het totaal sluit niet aan op het overzicht van de bestuurdersbeloningen in het jaarverslag over 2017 dan wel 2016 van Alliander N.V. als gevolg van het verschil in de definities volgens de WNT en volgens IFRS.

2 Mw. Thijssen is lid van de Raad van Bestuur van Alliander N.V. Zij is daarnaast directeur van Liander N.V. De vermelde (bezoldiging)gegevens betreffen haar werkzaamheden als topfunctionaris voor Liander alsmede haar werkzaamheden voor Alliander.

Bezoldiging Raad van Commissarissen 2017 en voorafgaand kalenderjaar

De WNT-normen in 2017 en 2016 voor een lid en de voorzitter van de Raad van Commissarissen zijn respectievelijk 10% en 15% van het geldende bezoldigingsmaximum van € 181.000 in 2017 en € 179.000 in 2016.

€ duizend

Naam	2017		Voorafgaand kalenderjaar		Motivering overschrijding
	Bezoldiging	WNT norm	Bezoldiging	WNT norm	
mw. A. Jorritsma-Lebbink, voorzitter ¹	27,2	27,2	14,0 ³	13,4	n.v.t.
mw. A.P.M. van der Veer-Vergeer, lid	18,1	18,1	22,6 ³	17,9	Vanaf de herbenoemingsdatum 7 april 2016 is de bezoldiging conform de WNT-norm. Daarvoor was op de bestaande afspraken het overgangsrecht van kracht.
mw. J.G. van der Linde, lid	18,1	18,1	18,3 ³	17,9	n.v.t.
B. Roetert, lid	18,1	18,1	17,8	17,9	n.v.t.
G.L.M. Hamers, lid ²	18,1	18,1	13,1	13,1	n.v.t.

1 Mevrouw Jorritsma is met ingang van 1 juli 2016 benoemd.

2 De heer Hamers is met ingang van 7 april 2016 benoemd.

3 De cijfers van het voorafgaande kalenderjaar zijn na de publicatie van het jaarbericht 2016 aangepast in verband met onverschuldigde betalingen inzake reiskosten. Inmiddels heeft volledige terugbetaling plaatsgevonden. Eenzelfde situatie geldt voor de in 2016 afgetreden RvC-leden.

Toelichting

De vermelde gegevens betreffen de werkzaamheden van de RvC-leden als topfunctionaris voor Liander als ook werkzaamheden voor de holding Alliander. Alle RvC-leden zijn het hele jaar 2017 in functie geweest.

Reguliere functionarissen

Voor reguliere functionarissen geldt de publicatieverplichting alleen als de bezoldiging meer bedraagt dan het maximum. Dit leidt tot het volgende overzicht van functionarissen met een bezoldiging boven het maximum.

Bezoldiging (gewezen) reguliere functionarissen Liander N.V. 2017 en voorafgaand kalenderjaar

€ duizend

Functie	2017				Voorafgaand kalenderjaar			
	Beloning	Pensioen-premies	Totaal	WNT norm (rato omvang dienstverband)	Beloning	Pensioen-premies	Totaal	WNT norm (rato omvang dienstverband)
Directeur	221	20	241	181	262	17	279	179
Directeur	211	20	231	181	239	17	256	179
Directeur	204	19	223	181	191	17	208	179
Directeur	193	19	212	181	187	16	203	179
Directeur	186	19	205	181	210	16	226	179
Directeur ¹	185	17	202	181	-	-	-	-
Manager	176	18	194	181	172	16	188	179
Manager ²	175	19	194	181	18	2	20	179
Medewerker	176	17	193	181	141	15	156	179
Manager	172	18	190	181	172	16	188	179
Directeur	168	18	186	181	148	15	163	179
Medewerker	167	18	185	181	162	16	178	179
Manager	166	18	184	181	150	15	165	179

1 In dienst per 1 februari 2017.

2 In dienst per 24 november 2016.

Toelichting

Bij alle functionarissen is in 2017 en in het voorafgaande kalenderjaar geen sprake geweest van betaalde belastbare onkostenvergoedingen. Alle overschrijdingen van de WNT norm zijn het gevolg van bestaande contractafspraken. In alle gevallen is sprake van een full time dienstbetrekking. De duur van de functievervulling betreft het gehele kalenderjaar, tenzij anders vermeld.

Vergoedingen bij beëindigen dienstbetrekking

Voor de topfunctionarissen van Liander is in het verslagjaar 2017 geen sprake geweest van vergoedingen bij het beëindigen van een dienstbetrekking.

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: de directie van Liander N.V.

Wij hebben het in dit jaarbericht 2017 op pagina 25 tot en met pagina 27 opgenomen 'Hoofdstuk 5 WNT' betreffende de toelichting inzake de Wet normering topinkomens (WNT) 2017 (hierna "de WNT-verantwoording") van Liander N.V. te Arnhem gecontroleerd.

Verantwoordelijkheid van de directie

De directie van de vennootschap is verantwoordelijk voor het opstellen van de WNT-verantwoording in overeenstemming met de bepalingen van en krachtens de WNT.

De directie is tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing als zij noodzakelijk acht om het opstellen van de WNT-verantwoording mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten.

Verantwoordelijkheid van de accountant

Onze verantwoordelijkheid is het geven van een oordeel over de WNT-verantwoording op basis van onze controle. Wij hebben onze controle verricht in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder de Nederlandse controlestandaarden en het Controleprotocol WNT. Dit vereist dat wij voldoen aan de voor ons geldende ethische voorschriften en dat wij onze controle zodanig plannen en uitvoeren dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de WNT-verantwoording geen afwijkingen van materieel belang bevat.

Een controle omvat het uitvoeren van werkzaamheden ter verkrijging van controle-informatie over de bedragen en de toelichtingen in de WNT-verantwoording. De geselecteerde werkzaamheden zijn afhankelijk van de door de accountant toegepaste oordeelsvorming, met inbegrip van het inschatten van de risico's dat de WNT-verantwoording een afwijking van materieel belang bevat als gevolg van fraude of fouten.

Bij het maken van deze risico-inschattingen neemt de accountant de interne beheersing in aanmerking die relevant is voor het opstellen van het overzicht door de vennootschap, gericht op het opzetten van controlewerkzaamheden die passend zijn in de omstandigheden. Deze risico-inschattingen hebben echter niet tot doel een oordeel tot uitdrukking te brengen over de effectiviteit van de interne beheersing van de vennootschap. Een controle omvat tevens het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor de WNT-verantwoording, alsmede een evaluatie van het algehele beeld van de WNT-verantwoording.

Wij zijn van mening dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is om een onderbouwing voor ons oordeel te bieden.

Oordeel

Naar ons oordeel is de WNT-verantwoording inzake de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector 2017, in alle van materieel belang zijnde aspecten opgesteld in overeenstemming met de bepalingen van en krachtens de WNT.

Doel WNT-verantwoording en beperking in verspreidingskring

De WNT-verantwoording is door Liander N.V. opgesteld met als doel verantwoording af te leggen dat de vennootschap heeft voldaan aan de bepalingen van en krachtens de WNT. De WNT-verantwoording en onze controleverklaring daarbij zijn uitsluitend geschikt voor dit doel en kunnen derhalve niet voor andere doeleinden worden gebruikt.

Rotterdam, 29 juni 2018

Deloitte Accountants B.V.

J. Dalhuisen RA

6 Besluit financieel beheer netbeheerder

In het Besluit financieel beheer netbeheerder worden eisen gesteld aan het financieel beheer van een netbeheerder om hiermee zijn wettelijke taken uit te voeren. Het gaat hierbij met name om de investeringen die een netbeheerder moet doen in zijn netten om deze in werking te hebben, te onderhouden, te vernieuwen en uit te breiden.

In het besluit wordt een viertal ratio's genoemd waaraan de netbeheerder (Liander) minimaal moet voldoen, te weten:

1. Bedrijfsresultaat gedeeld door bruto rentelasten: minimaal 1,7;
2. De som van resultaat na belastingen, afschrijvingen, amortisatie, mutatie latente belastingen, non cash kosten en bruto rentelasten gedeeld door bruto rentelasten (FFO/bruto rentelasten): minimaal 2,5;
3. De som van resultaat na belastingen, afschrijvingen, amortisatie, mutatie latente belastingen, non cash kosten gedeeld door totale schuld (FFO/totale schuld): minimaal 0,11;
4. Totale schuld gedeeld door de som van eigen vermogen en totale schuld: maximaal 70%.

In onderstaand overzicht worden de voorgeschreven ratio's vermeld met daarnaast de berekende ratio's voor Liander over 2017 en 2016.

Ratio's Besluit financieel beheer netbeheerder

	Norm	2017	2016
1. Bedrijfsresultaat / bruto rentelasten	$\geq 1,7$	3,6	2,3
2. FFO / bruto rentelasten	$\geq 2,5$	5,6	3,9
3. FFO / totale schuld ¹	$\geq 0,11$	0,15	0,10 ²
4. Totale schuld / (totale schuld + eigen vermogen) ¹	$\leq 70\%$	59%	68%

¹ Bij de berekening van deze ratio's over 2017 en 2016 is rekening gehouden met het voorstel winstbestemming.

² Ter voldoening aan deze ratio heeft in het kader van de acquisitie van AEF B.V. per effectieve datum 1 januari 2017 een agiostorting plaatsgevonden van € 500 miljoen. Met deze agiostorting wordt voldaan aan de minimaal vereiste financiële ratio's zoals vermeld in het Besluit financieel beheer netbeheerder. De andere ratio's worden hierdoor eveneens verbeterd.

7 Gesegmenteerde informatie

Segmentatie geconsolideerde winst-en-verliesrekening

€ miljoen	2017		Gespecificeerd naar producten ¹				
	Totaal	TAD Elek- triciteit	Transportdienst Gas	Aansluitdienst Gas	Meetdienst KVB Elektriciteit	Meetdienst KVB Gas	Overige activiteiten
Netto-omzet	1.558	1.049	301	73	52	41	42
Amortisatie bijdragen	67	46	3	15	-	-	3
Overige baten	61	36	2	5	1	2	15
Totaal bedrijfsopbrengsten	1.686	1.131	306	93	53	43	60
Bedrijfskosten							
Inkoop transport	183	178	-				5
Inkoop netverliezen	58	58					-
Lokale heffingen	137	90	47				-
Personeelskosten, uitbesteed werk en andere externe kosten	615	376	80	43	40	35	41
Totaal kosten van inkoop, uitbesteed werk en operationele kosten	993	702	127	43	40	35	46
Afschrijvingen en bijzondere waardeverminderingen vaste activa	317	176	49	36	25	19	12
Totaal bedrijfskosten	1.310	878	176	79	65	54	58
Bedrijfsresultaat	376	253	130	14	-12	-11	2
Gesegmenteerde activa							
Materiele vaste activa	6.238	3.736	1.257	751	215	144	136
Overig							
Investerings IFRS (netto)	474	241	73	38	61	49	12
Investerings RAR	485	245	71	35	62	59	12
Dotaties personeelsvoorzieningen	12	7	2	1	1	1	1
Onttrekking personeelsvoorzieningen	37	23	5	3	2	2	2
Dotaties debiteuren	-	-2	1	-	-	-	1
Onttrekking debiteuren	2	2	-	-	-	-	-

TAD: Transport- en aansluitingsdienst

KVB: Kleinverbruik

¹ Volgens de indeling van de bestaande gereguleerde rapportages.

Toelichting Algemeen

Dit segmentatie overzicht over 2017 is opgesteld op basis van de indeling van de verschillende gereguleerde rapportages. Deze segmentatie indeling is met de toezichthouder ACM afgestemd.

De cijfers in dit overzicht zijn (tenzij anders vermeld) opgesteld op basis van IFRS en derhalve niet op basis van Regulatorische Accounting Regels (RAR) aan de hand waarvan de gereguleerde rapportages dienen te worden verantwoord.

Tabel

De overige activiteiten bestaan onder andere uit de activiteiten op het gebied van grote gasaansluitingen en verhuur van warmtenetten.

8 Overeenkomsten met verwante bedrijven

Ingevolge artikel 43 lid 6 van de Elektriciteitswet 1998 en artikel 32 lid 7 van de Gaswet dient de netbeheerder elk verwant bedrijf, waarmee de netbeheerder een overeenkomst heeft gesloten waarvan de opbrengst of de kosten een bedrag van € 4.500.000 te boven gaan, te vermelden. Daarbij dient tevens per bedrijf het aantal van die overeenkomsten te worden vermeld.

Bedrijf

	Overeenkomst in 2017	Aantal overeenkomsten
Alliander N.V.	Financiering, dienstverlening	3
Liandon B.V.	Uitbestede werkzaamheden	1
Alliander Telecom N.V.	Uitbestede werkzaamheden	1

9 Verklaring Naleving Gedragscode voor Netbeheerders

Aangaande gegevens uit kleinverbruikmeetinrichtingen die op afstand uitleesbaar zijn

Naam rechtspersoon: Liander N.V.

Statutaire vestigingsplaats: Arnhem

Periode: 1.1.2017 tot en met 31.12.2017

Liander N.V. te Arnhem maakt voor het goed kunnen uitvoeren van zijn diensten gebruik van meetgegevens die zijn verkregen uit kleinverbruikmeetinrichtingen die op afstand uitleesbaar zijn.

In aanvulling op de Wet Bescherming Persoonsgegevens hebben netbeheerders in de Nederlandse energiebranche een gedragscode opgesteld ten aanzien van het gebruik, het vastleggen, het uitwisselen en het bewaren van gegevens die zijn verkregen uit een kleinverbruikmeetinrichting die op afstand uitleesbaar is. Deze gedragscode is oorspronkelijk inwerking getreden op 19 mei 2012.

Hierbij verklaart Mw. Thijssen, directeur, dat Liander N.V. te Arnhem zich gedurende de bovenvermelde periode heeft gehouden aan het gestelde in de regels en verplichtingen, genoemd in de Gedragscode Verwerking van Persoonsgegevens door Netbeheerders in het kader van installatie en beheer van slimme meters bij kleinverbruikers zoals goedgekeurd door het College Bescherming Persoonsgegevens (inmiddels Autoriteit Persoonsgegevens).

Meetcampagne

In het kader van het willen gaan verzamelen van meetgegevens bij een groep kleinverbruikers om ten behoeve van de allocatie en reconciliatie tot nauwkeuriger verbruiksprofielen te kunnen komen, is geconstateerd dat voor de hiervoor in de Gedragscode opgenomen voorziening geen frequentie voor de toegestane meteruitlezing is opgenomen.

Individuele Slimme Meter Allocatie

In het kader van het willen gaan verzamelen van meetgegevens bij kleinverbruikers om tot dynamische allocatie te kunnen komen in plaats van allocatie op jaarbasis met analoge meters, is geconstateerd dat voor de hiervoor in de Gedragscode opgenomen voorziening geen frequentie voor de toegestane meteruitlezing voor slimme meters is opgenomen.

Beide zaken zijn ondervangen door ter zake expliciet de ondubbelzinnige toestemming van de desbetreffende kleinverbruikers te vragen als elders in de Gedragscode bedoeld. Tegelijkertijd wordt er gewerkt aan een aanpassing van de gedragscode, waarin deze omissie wordt meegenomen.

In 2017 heeft Liander een externe privacy audit doorlopen waarin de auditor (KPMG) heeft geconcludeerd dat opzet, bestaan en werking van het stelsel van maatregelen en procedures gericht op de bescherming van de persoonsgegevens bij de verwerking van gegevens uit de slimme meter voor kleinverbruik naar de stand van 30 september 2017, in alle van materieel belang zijnde opzichten, in overeenstemming waren met de van toepassing zijnde criteria. Hierbij is onder meer beoordeeld het van toepassing zijn van voornoemde Gedragscode.

Arnhem, 29 juni 2018

Mw. I.D. Thijssen
Directeur

10 Investerings en betrouwbaarheid netten

Onze energienetten behoren tot de betrouwbaarste van de wereld. Wij zorgen ervoor dat dit in de toekomst ook zo blijft. Door middel van efficiënt beheer houden wij de huidige netten betaalbaar. Ook vinden wij het belangrijk dat klanten meer gemak en vertrouwen ervaren wanneer wij voor hen aan het werk zijn.

In 2017 hebben we € 816 miljoen uitgegeven aan onderhoud, vervanging en aanleg van onze energie-infrastructuur. De investeringen in de netten worden per regio gedaan. Iedere regio heeft hierbij zijn eigen prioriteiten, aanpak of kenmerken, die we hierna beschrijven.

Noord-Holland

939.000 aansluitingen elektriciteit¹

693.000 aansluitingen gas¹

In de Haarlemmermeer bevindt zich een grote concentratie datacentra, met name rond de snelweg A4. De vraag naar energie blijft hier onverminderd groot, terwijl de capaciteit van het netwerk daar niet in voorziet. De Haarlemmermeer kent een explosief groeiende vraag naar extra vermogen. In overleg met de landelijke netbeheerder TenneT, de gemeente en omwonenden zoeken we naar een geschikte locatie om capaciteit in dat gebied beschikbaar te krijgen. Liander heeft in 2017 goedkeuring van de ACM gekregen om de reservecapaciteit van één van de stations in de Haarlemmermeer te kunnen inzetten voor klantvragen.

Om de betrouwbaarheid van de energiedistributie te kunnen garanderen, heeft Liander geïnvesteerd in vervanging en uitbreiding van het elektriciteitsnetwerk. Het transformatorstation Amstelveen is deels vernieuwd. Ook is een investeringsbesluit genomen om station Schalkwijk te vervangen. Om genoemde uitbreidingen mogelijk te maken, vindt veelvuldig afstemming plaats met de omgeving.

1. Exclusief Amsterdam

Zuid-Holland

281.000 aansluitingen elektriciteit

251.000 aansluitingen gas

De belangstelling voor duurzame energie in Zuid-Holland is groot. In 2017 nam de vraag naar energie in het glastuinbouwgebied Zuidplaspolder verder toe. Netbeheerders Stedin en Liander grenzen in dat gebied aan elkaar en werkten samen met TenneT aan een gemeenschappelijke duurzame oplossing. Op diverse locaties in Zuid-Holland, onder meer in station Katwijk en Alphen Centrum, hebben we bestaande installaties vervangen door nieuwbouw.

Friesland

325.000 aansluitingen elektriciteit

240.000 aansluitingen gas

Friesland is zeer actief als het gaat om zonne-energie, met doelstellingen van 200 megawatt in 2020 en 500 megawatt in 2030. We zagen dan ook een sterke groei van de vraag naar zonne-energie, in de vorm van zonneweides en een zonnecollectief van bedrijven. Op diverse plekken in Friesland is Liander gestart met de versterking van de bestaande infrastructuur om de forse groei van duurzame energie aan te kunnen.

Amsterdam

467.000 aansluitingen elektriciteit
379.000 aansluitingen gas

Rondom de Zuidas stijgt de vraag naar energie harder dan verwacht. We hebben gewerkt aan de vernieuwing van station Zorgvlied. Daarnaast hebben we in 2017 gezocht naar nieuwe uitbreidingslocaties en werken we aan slimme oplossingen om de vraag te faciliteren. Voor uitbreiding van het elektriciteitsnetwerk in Amsterdam hebben we op diverse niveaus samengewerkt met de gemeente. Het gaat hier bijvoorbeeld over herinrichting van gebieden maar ook over activiteiten op meer operationeel niveau, om de installaties in te passen in de stedelijke omgeving. Ook hebben we gezamenlijk de energie-ambities in stadsdeel IJburg geanalyseerd en vormgegeven.

Flevoland

179.000 aansluitingen elektriciteit
113.000 aansluitingen gas

Flevoland is zeer geschikt voor het opwekken van windenergie. Voor windparken nabij Dronten en Lelystad zijn gesprekken gestart over wat maatschappelijk de beste manier van aansluiten is. Dat is bepalend voor de noodzakelijke diepere investeringen in het net. In Lelystad hebben we het eerste gelijkstroomnet van Europa helpen realiseren.

Gelderland

941.000 aansluitingen elektriciteit
843.000 aansluitingen gas

In Gelderland spelen grote vraagstukken op het gebied van zon, wind en groengas. We werkten in 2017 aan zonneparken – waarvan één op water – en startten een project voor capaciteitsuitbreiding bij Ulft om windpark Den Tol bij Netterden aan te sluiten. In Huissen slaagden we erin om gedurende langere periode groengas in te voeden in het netwerk. Hierdoor draaide de gemeente in die tijd aardgasvrij. In de Bommelerwaard is in 2017 station Poederoijen opgeleverd om aan de toenemende vraag van tuinders naar energie te voldoen. De voorbereidingen voor het werk voor het doortrekken van de A15 naar de A12 zijn gestart.

Investerings 2017 per regio

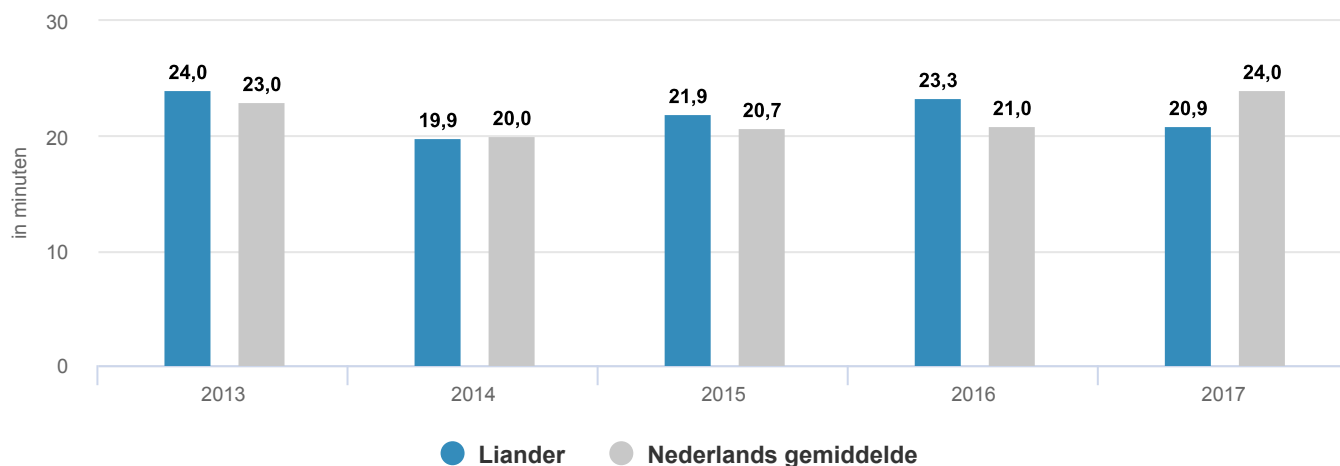
€ miljoen	Noord-Holland ¹	Amsterdam	Zuid-Holland	Gelderland	Flevoland	Friesland
	realisatie	realisatie	realisatie	realisatie	realisatie	realisatie
Elektriciteit						
						
Uitbreiding	70	31	21	46	17	16
Vervanging	37	18	17	24	1	8
Gas						
						
Uitbreiding	10	7	4	11	2	3
Vervanging	18	34	13	26	3	13
Totaal elektriciteit, gas	135	90	55	107	22	40
Aantallen						
Slimme meters						
						
Plaatsingen	183.000	171.000	77.000	269.000	75.000	78.000
Uitvalduur elektriciteit minuten per jaar	20,7	22,4	14,6	24,1	21,9	15,0

1 Exclusief Amsterdam.

Betrouwbaarheid netten

Jaarlijkse uitvalduur elektriciteit in minuten

Gemiddelde uitvalduur per klant

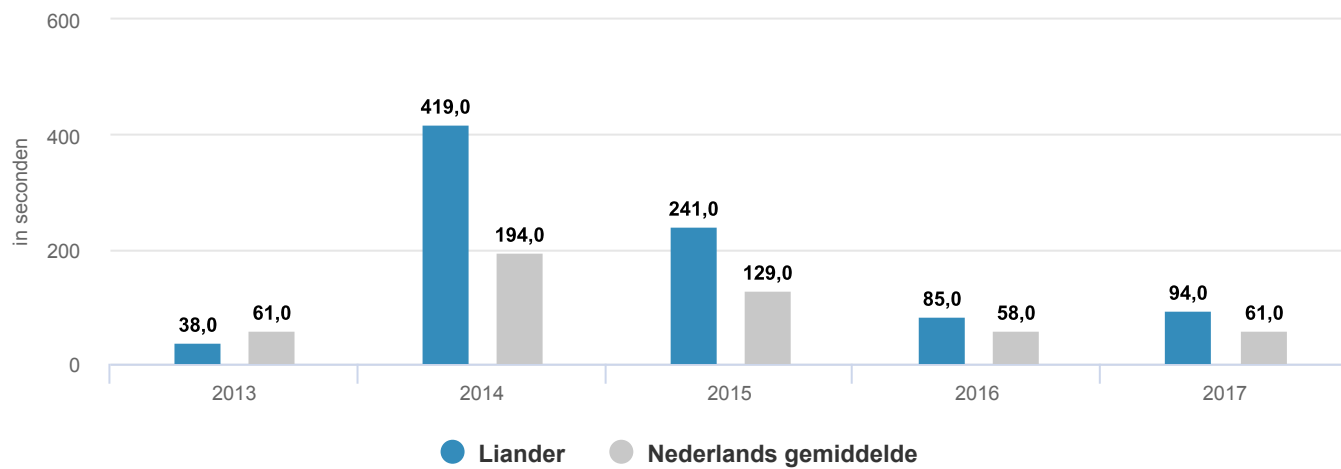
Onze investeringen en onderhoud zijn gericht op het behouden en verder vergroten van de leveringsbetrouwbaarheid. Klanten hadden in 2017 gemiddeld 20,9 minuten (2016: 23,3 minuten) geen elektriciteit. Zonder het helikopterongeluk in Culemborg zouden we de laagste uitvalduur ooit hebben behaald. Dat dit is gelukt terwijl het onderhoudswerk aan de netten juist onder druk staat is het gevolg van de introductie van digitale tooling en verbeterde operationele sturing.

Aantal Smart Cable Guards gestegen

Er vindt binnen Liander veel innovatie plaats om de leveringsbetrouwbaarheid van de energienetwerken te vergroten en inspecties succesvoller en veiliger te maken. Één ervan is de Smart Cable Guard (SCG). Dit is een systeem dat Liander in staat stelt om zwakke plekken in het ondergrondse netwerk te detecteren en lokaliseren, zo mogelijk nog voordat deze tot een storing leiden. Hiermee kan over een lengte van enkele kilometers in één keer gemeten en tot op enkele meters nauwkeurig bepaald worden waar een eventuele beschadiging zich bevindt. Dat scheelt tijd en geld bij de reparatie van de stroomvoorziening. Alliander schafte in 2017 266 extra SCG's aan om storingen te lokaliseren en te voorkomen. In totaal zijn er nu 400 systemen beschikbaar. Het aantal succesvolle resultaten met de SCG in 2017 staat op 25. Daarvan heeft de SCG in 13 gevallen met energieonderbreking correct het gestoorde component aangewezen. In 12 gevallen hebben we een energieonderbreking voorkomen. Hierdoor zijn indicatief 1.410.000 storingsverbruikersminuten voorkomen.

Jaarlijkse uitvalduur gas in seconden

Gemiddelde uitvalduur per klant

Huishoudens hadden in 2017 gemiddeld 94 seconden geen gas.

29 juni 2018

Liander N.V.

Bezoekadres:

Utrechtseweg 68, 6812 AH Arnhem

Postadres:

Postbus 50, 6920 AB Duiven

info@liander.com

www.liander.com

Uitgave Liander N.V.

